בראשית

א. דובר כ"פ[1], דאף שעיקר ענינו של פרש"י עה"ת הוא לבאר פשוטו של מקרא, כמודגש בדברי רש"י עצמו בכו"כ מקומות*[1], מ"מ כלולים ונרמזים בפירש"י גם "ענינים מופלאים" של שאר חלקי התורה, כמבואר בשל"ה[2], גם "רזין דאורייתא", ופידוש פתגם אדמוה"ז ש"פרש"י על החומש הוא יינה של תורה".

ומובן, דמכיון שהדברים אמורים בשייכות לכללות פירושו על התורה, אאכו"כ שכן הוא בנוגע להפיסקא הראשונה שבפרש"י עה"ת. ובכלל הרי מצינו בהתחלת כו"כ ענינים שמיודגש בהם עיקר תוכנם[3]. ומובן ג"כ, שה"יינה של תורה" (וההוראה) שישנו בפיסקא זו (להיותה התחלת הפי' לכל תושב"כ) אינו רק בענין פרטי, כ"א בענין כללי השייך לכללות התורה ומצותי'.

ב. רש"י מתחיל פירושו עה"ת: "אמר ר' יצחק לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל ומה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים**[4], שאם יאמרו או"ה לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו".

ההוראה (ה"יינה של תורה"[5]) שבזה מובנת בפשטות:

אין האדם צריך להתרשם משום דבר המנגד לקיום התומ"צ. ולכן כש"או"ה באים בטענה לבנ"י שאינם צריכים לקיים את ציוויי התורה, להיותם (לדעתם) היפך השכל והיושר וכו' (כמו טענתם בדבר כיבושה של ארץ ישראל — שגם זה הי' ציווי הקב"ה), אין לבנ"י להתרשם מזה כלל, ואדרבה עליהם להתחזק בקיום התומ"צ[6], ול-

---

1) ראה לקו"ש ח"ה ע' 1. ובכ"מ.

*1) ראה גם בפרשתנו ג, ח. כד. וראה שם, כב. ד, ח. ו, ג.

2) במס' שבועות שלו (קפא, א). וראה בחלק תושבע"פ כללי רש"י בנוגע לפי' רש"י שבגמ'.

3) היום יום ע' כד. וראה בארוכה אמ"ב שער הק"ש ספנ"ג ואילך (ובכ"ד) ש"יינה של תורה" הוא רזין דאורייתא, עיי"ש.

4) ובפרט שהיא גם מעין הקדמה — שהרי לא כתב רש"י הקדמה לפי' כמו שעשה הראב"ע, הרמב"ן ועוד,

ובודאי גם רש"י מצא כמה מפרשי התורה שקדמוהו, אבל לא ע"פ שיטתו (רק פשש"מ כו') — אף שמזכיר רק אחדים (מדרשים, ר"מ הדרשן ועוד).

5) וזהו ג"כ טעם הפנימי דענין הר"ת, שר"ת הוא מן התורה (שבת קה, א).

6) במדרש תנחומא באֲבער פרשתנו יא (הובא בילי"ש בא רמז קפו), ופס"ז כאן נמצאת התחלת פירש"י ("אר"י . . נחלת גוים"). ס' הליקוטים פ' בא. וראה לקו"ש חט"ו ע' 104 הערה 41 ובשוה"ג שם.

*6) תהלים קיא, ו.

7) הפי' בזה ע"ד הפשט (וכמה פרטים ב"יינה של תורה" שבפרש"י זה) נתבאר בארוכה בלקו"ש ח"ה שיחה א' לפ' בראשית. וראה גם הערה הבאה.

8) כי גם ע"פ פשוטו י"ל שכוונת רש"י היא שגוסף (על העיקר?) שנדע מה לענות לאו"ה — יש בזה הסברה לבנ"י עצמם (שלא לחשוש שיש בכיבוש א"י משום גזל), וכפשטות הכתוב: כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם גו': את"ל דהתשובה היא

ענות להם שזהו „רצונו" של הקב"ה, וע"י קיום התומ"צ ממלאים רצונו וכו'. ובמילא אין נוגע בזה מה ששכלו של בו"ד אין משיגו וכו'.

ברם זוהי הוראה כללית מכללות תוכן הפי'; ומובן שגם בפרטי הד"ברים שבפרש"י (ובפרט בפיסקא ה' דראשונה) ישנן הוראות (ובגדו"ד — כלליות).

והנה פרט עיקרי ויסודי בפרש"י זה הוא הכתוב שמביאו „כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים", כי הרי הוא הוא היסוד לשלילת טע"נתם — וברור שפרט זה בא להורות הוראה כללית בעבודתו ית'.

וצלה"ב:

א) מהי ההוראה.

ב) מהו הדיוק בתיבת „כח (מעשיו) גו'" — הרי הכוונה בזה להסביר שהידיעה שזהו „מעשיו" של הקב"ה, היינו שהוא ברא את העולם וכו', מחייבת שבידו וברשותו ית' „לתת להם נחלת גוים" — ומה בא ללמדנו ה„כח" שבמעשיו של הקב"ה?

ג) ל' הרגיל ביותר בכי"ב הוא „אמר" (כמש"נ כ"פ גם בפרשתנו, וכההמשך בפסקא זו עצמה „אומרים להם") „דיבר" „סיפר" — ולא „הגיד".

ג. ויובן בהקדים ביאור ענין ארץ ישראל ברוחניות: מעלתה של ארץ ישראל היא כנאמר[9]: „ארץ אשר גו' עיני ה"א בה מראשית השנה ועד אחרית שנה", היינו שההשגחה העל"יונה היא בה באופן גלוי (יותר מבכל הארצות[10]). ז. א. שגם בגשמיות א"י ועניניי „נרגש" אור אלקותו ית' בגי"לוי יותר. ועוד: מכיון ש„עיני ה"א בה", הרי לא יתכן בה — מצ"ע (לולא בחירת האדם) — רע והיפך הקדושה — כי הרי הקב"ה הוא „טהור עינים מראות רע"[11].

מזה מובן שבחינת „א"י" ברוחניות, בעבודת האדם לקונו, היא מורה ורו"מזת לשלימות העבודה בקיום התומ"צ — המשכת גילוי אלקות ושלילת הרע וכו'. ומרומז זה גם בהשם „ארץ-ישראל": אמרז"ל[12] „למה נקרא שמה ארץ שרצתה לעשות רצון קונה"; וגם „ישראל" מורה על ענין התורה (ומצות), כידוע[13] שישראל ר"ת „יש ששים רבוא אותיות לתורה" (שבה — וע"י צירופי אותיות אלו — נתבארו כל המצות).

אמנם כמו שהוא בפשטות העניינים, שהייתה א"י בחלקו של שם ואח"כ

(לא לבנ"י — „עמו" — כ"א) לאו"ה (ואף שי"ל שהפי' הוא שהגיד לעמו שידעו הם מה להשיב לאו"ה (וראה לקו"ש שם ס"ו)) — הרי העיקר חסר מן הכתוב והול"ל „כח מעשיו הגיד לבני אדם" וכיו"ב,

אלא שיש בזה ב' ענינים: א) „כח מעשיו הגיד לעמו (בתור הכנה לפעו"לתו — בעתיד) לתת להם נחלת גוים" ולא יקשה בעיני עמו — איך ניתנה להם נחלת אחרים, כנ"ל. ב) וגם „שאם יאמרו או"ה כו'" נודע מה להשיב להם.

ולהעיר מפרש"י (ח"ש כג, ד): ומ"א כו'.

9) עקב יא, יב.

10) ראה פרש"י שם. תענית י, רע"א ובחוא"ג שם ד"ה א"י. וראה לקו"ת מסעי פט, ב. דרושים לשמע"צ צב, ג. וראה תניא ספל"ג. אגה"ק סי"ד. סכ"ה (קלט, ב). תו"א יג, א. סידור קמט, סע"א.

11) חבקוק א, יג. וראה מפרשים שם.

12) ב"ר פ"ה, ח.

13) מגלה עמוקות אופן קסו (הובא בילקוט ראובני ר"פ בראשית. בילקוט חדש ערך תורה סי' קעה. ועוד). וראה ז"ח רות עה"פ וואת לפנים בישראל. ואף שמספר בנ"י הוא יותר משש"ר, הנה נודע שמספר זה הוא מספר השרשים וכל שרש מתחלק כו' — תניא פל"ז, ע"ש.

כבשה הכנעני[14] ובכדי להחזירה ולהפכה (—ארץ כנען—) לארץ ישראל הי' צ"ל תחלה כיבוש הארץ מהשבעה גוים, כמו"כ יובן ברוחניות, שנוסף על כללות בחינת "ארץ ישראל" בעבודה ברוחניות ישנו גם ענין של "כיבוש הארץ" ברוחניות.

והענין הוא: נוסף על כללות העבודה דקיום התומ"צ עצמן (שזהו"ע "א"י" ברוחניות), נצטווה כאו"א "כל מעשיך יהיו לשם שמים"[15] ו"בכל דרכיך דעהו"[16] — היינו לעבוד את ה' לא רק ע"י שהוא מתפלל ולומד תורה ומקיים מצוותיו ית', כ"א גם בכל דרכיו ומעשיו שעושה בכל כ"ד שעות היום, גם אותן שעושה לצורך גופו ובשביל תועלתן הגשמית; ועבודה זו צ"ל בדרגא הכי נעלית[17], עד — שכל עניניו הגשמיים הם בטלים ומיוחדים באלקות, המציאות שלהם נתהפכה לקדושה ו"הגשמיות" שבהם אינה נרגשת אצלו כלל — ולא רק מפני ריבוי האור דקדושה המאיר בו, בהיותו כל כולו נתון ומסור לאלקות בבחי' "דעהו" התקשרות והתחברות[18], אלא משום שהדבר הגשמי עצמו נהי' אצלו ענין של קדושה.

[וענין "הכיבוש" צ"ל גם בזה שלא יסתפק בזה שעובד את ה' בעת התעסקותו בדברים גשמיים, אלא שמדי פעם בפעם הוא גם "יגזול" מהזמנים הנתונים וקבועים לאכילה שתי' שינה וכו' וכובשם ללימוד התורה ולקיום המצות].

וזהו ענין "כיבוש א"י" בעבודה רוחנית — כובש ענינים ארציים מאומות (והנהגות) העולם — ועדשה אותם "ארץ ישראל", גם את מציאותו הגשמית של העולם (שאין בזה מצוה) הוא "כובש" ומהפך לקדושה[19].

ועפ"ז יומתק פתגם רבותינו נשיאינו[20], במענתם לשאלת כמה שרצו לעלות לא"י: "מאד דאֶ ארץ ישראל" (עשה כאן ארץ ישראל), שי"ל שכוונתם בזה היתה לא רק ש"יעשו" בחי' א"י ברוחניות — עשי' וקיום התומ"צ, כ"א גם העבודה רוחנית דכיבוש א"י (— וכדיוק הלשון "מאד דאֶ א"י", היינו העשי' דהמציאות של "דא" לא"י — "כיבוש") גם הארציות של חו"ל גופא, ז.א. שגם התעסקותו בעניני הרשות וצרכיו הגשמיים תהי' באופן דלעשות "רצונו של מקום" — גילוי אורו ורצונו ית' בהענינים (שכל מציאותם מקום כפשוטו — ענינים) הגשמיים.

ד. אולם מצינו שבדרך הליכתם של בנ"י לכבוש את ארץ ישראל הי' חטא המרגלים. וטענתם היתה, שאא"פ לכבוש את א"י, "כי חזק הוא ממנו"[21], ואמרז"ל[22] (שהמרגלים אמרו) "כביכול אפי' בעה"ב אינו יכול להוציא כליו משם", שגם הקב"ה כביכול אינו יכול לכובשה.

ולכאורה אי"מ: איך חל שינוי מן הקצה אל הקצה ממש — במצבם ה-

14) רש"י לך יב, ו.
15) אבות פ"ב מי"ב.
16) משלי ג, ו.
17) ראה בארוכה לקמן ע' 104 ואילך.
18) תניא ספ"ג.
19) וכמו שהוא ע"ד הפשט שע"י כיבוש ארץ ישראל נעשית הארץ מציאות במהות וגדרים אחרים (ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 8 ואילך).
20) ראה גם לקו"ש ח"ב ע' 621.
21) שלח יג, לא.
22) סוטה לה, א. מנחות נג, ב. ערכין טו, א. וראה פירש"י עה"פ.

רוחני של המרגלים, שמתחילה "כשׁרים היו"[23], ואח"כ כפרו ביכולת ה'? וגם: הרי הם עצמם אמרו בשעת קלקלתם גופא שהקב"ה הוא ה"בעל הבית", ומכיון שכן איך לא האמינו שביכולתו ית' לכבוש את א"י?

והביאור בזה (בעבודה רוחנית) י"ל: תוכן טענתם הי' — איך אפשר לכבוש א"י, היינו, כנ"ל, לעבוד את ה' גם ב"כיבושם" של הענינים הגשמיים והתהפכותם לקדושה ממש, עד שאין מציאות להענינים גשמיים מצ"ע — והרי הקב"ה הוא שברא את הגוף וכל הענינים הגשמיים, והוא עצמו ציוה בתורתו[24] "ונשמרתם מאד לנפשותיכם"; וגם דין הוא (ברמב"ם[25] ד"היות הגוף בריא ושלם מדרכי (עבודת[26]) השם הוא"; ו(ידועה[27] תורת הבעש"ט עה"פ[28]) "כי תראה חמור שנאך וגו' עזוב תעזוב עמו" שצריכים ל"עזוב", לעזור להגוף ולא לשברו; וגם (ידוע מ"ש הה"מ ממזריטש[29]) "אַז ס'איז ווערט אַ קליין לעחילי אין גוף ווערט אַ גרוישער לאַך אין דער נשמה" (כשנעשה נקב קטן בהגוף, נעשה נקב גדול בהנשמה); ו(אמרז"ל[30]) "אין סומכין על הנס" היינו שהטבע וגשמיות העולם קבע הקב"ה בגדר של מציאות ותפיסת מקום — וא"כ הרי הענינים הגשמיים וכו' הם "כליו" של הקב"ה וההתעסקות בהם ג"כ רצון ה', ואיך יהי' ביכולת של נפה"א, אף שהיא חלק אלק' ממעל ממש[31], לכבוש אותם, לבטל "מציאותם" ושיהי' בהם אך ורק ענין הקדושה — והרי זהו היפך הטבע שהטביע הקב"ה.

ונוסף לזה: מכיון שהקב"ה ברא טבע העולם באופן כזה שיש להם "תפיסת מקום" לעצמם, הרי לכאורה רצונו של הקב"ה בגשמיות העולם הוא בה"גשמיות" שבזה, וא"כ איך אפשר להמשיך שם רוחניות וקדושה — והרי לכאו' אינם "כלים" לזה.

היינו מכיון שהקב"ה הוא כל יכול הגביל כביכול את עצמו שאף שהוא "בעה"ב" אינו יכול להוציא את "כליו" וע"ד מרז"ל שנשבע הקב"ה כו' ולכן, כביכול, אין יכולת לשנות[32]. ולכן טענו המרגלים שבנ"י צריכים להישאר במדבר, ושם לעבוד את הוי' ע"י קיום התומ"צ (אבל לא העבודה ד"כיבוש א"י").

ובטענתם זו (להשאר במדבר) מרומזת ג"כ כוונתם הנ"ל:

המדבר, בפשטות, הוא אינו מקום ישוב בנ"א[33], אינו ראוי לזריעה[34] ואין בו מים[35] וכו' — וברוחניות הוא זמן ומצב שאין האדם (צ"ל — ע"פ טבע) עסוק בענינים הגשמיים[36], ישו-

---

23) פירש"י שם, ג.

24) ואתחנן ד, טו. וראה שו"ע אדמוה"ז הל' שמירת גוף ונפש, ובכ"מ.

25) הלכות דעות רפ"ד.

26) ראה לקו"ש ח"ג ע' 806 הערה 9.

27) היום יום ע' כג.

28) משפטים כג, ה.

29) במכתב בנו — נדפס ב"התמים" ח"ז ע' כח [664].

30) ראה פסחים סד, ב. זח"א קיא, ב. קיב, ב.

31) תניא רפ"ב.

32) ב"ב עד, א. ורק רבה בנ"ח הי' יכול להפר.

33) ירמי' ב, ו.

34) שם ב, ב.

35) עקב ח, טו.

36) ואף שגם במדבר קיימו כמה מצות בגשמיות, וכמפורש בקרא, ואב לכולן — עשיית המשכן מט"ו דברים גשמיים, וכיוצ"ב (ראה לקו"ש ח"ג ע' 757, 776. ובכ"מ) החילוק בין קיום המצות של האבות שלפני

בו של עולם יי.

וזוהי טענת המרגלים: עבודת ה' שייכת רק בקיום התומ"צ וזה צ"ל "במדבר" — בעת שהוא פנוי מעסקיו בצרכי גופו ההכרחיים;

אבל בארץ העמים, היינו כשמוכרח הוא לעסוק בהענינים הגשמיים, הנה מכיון שהם "כליו" של הקב"ה, הרי א"א לכובשם תחת ממשלת הקדושה ולבטל את הגשם לגמרי.

אבל באמת טעות גדולה טעו בזה, כי תכלית כוונת הבריאה של הענינים הגשמיים, ותכלית כוונת ציווי ה' לעסוק בהם, כנ"ל, היא בכדי להמשיך בהם קדושה — כי "נתאוה הקב"ה להיות לו (יתי) דירה בתחתונים" יח, וכל "תפיסת מקום" של הענינים ה־גשמיים היא רק בכדי שעי"ז יתמלא רצון ה' לעשות מ"תחתונים" (ענינים גשמיים) דירה לו יתי. וכמארז"ל יט שכל עניני העולם נבראו "בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית". ובמילא מובן ש(מצד תכלית הכוונה) ה"ה "כלים" לאור הקדושה. ולכן לא זו בלבד ש־בנ"י יכולים, אלא הם גם מחוייבים, לכבוש את ארץ העמים, ולעשותה כולה ארץ ישראל, וכנ"ל, כי עי"ז דוקא ממלאים רצונו של מקום לע־שות מ"התחתונים" — שאין תחתון למטה הימנו — דירה לו יתי (יותר מהעבודה בעניני קדושה מעיקרא).

ה. והנה ע"ד טענת המרגלים — ממנה "נשתלשלה" — גם טענתם של האו"ה (שבפרש"י):

כשאדם לומד ומתפלל ומקיים מצ־ות, ואינו עסוק בישובו של עולם, אז אפשר שיסכימו האומות שבה בש־עה עליו להרגיש את האור האלקי והקדושה, אבל בעסקו בישובו של עולם, טוענים הם, שאז אין שייך עבודת ה', ובמילא — בזמנים אלו צריכים להתנהג באופן "המתאים" לציורם של הענינים הגשמיים מצ"ע; ולכן אומרים "או"ה לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים", כי בעניניים גשמיים (ארץ שבעה גוים) אין לערב בהם את ענין הקדושה בעבודת ה', מאחר שגם להם גדר וטבע בפ"ע שהוקבע בהם ברצונו של הקב"ה — "ברצונו נתנה להם".

ואדרבה: להם משפט הקדימה כ על עניני התומ"צ, כדמוכח מסדר הענינים בתורה: התחלתה ב"בראשית גו'", בריאת העולם וענייניו, ואח"כ (לאחר אריכות של יותר מ"חומש" שלם) בא הציווי הראשון על המצות — "החודש הזה לכם וגו'".

אבל כל טענתם טעות ושקר, כי הרי תכלית הכוונה והרצון בהענינים הגשמיים הוא רק, כנ"ל, לעשות מהם ובהם "דירה לו (יתי) בתחתונים".

מ"ת לגבי העבודה ש(התחילה) לאחר מ"ת — מ"מ הי' בזה חלק המעשה מעט מן המעט וב־פרט בערך העבודה בבואם אל ארץ נושבת. וראה תניא פל"ז.

37) ראה לקו"ת (שלח לו, א־ב. לח, ב־ג) שבמדבר הי' העבודה בבחי' מח' או דיבור אבל לא ירידה למעשה.

38) תנחומא נשא טז. וראה שם בחוקותי ג. ב"ר ספ"ב. במדב"ר פי"ג, ו. תניא פל"ו. וראה הדרושים המבארים חטא מרגלים בכ"מ.

39) פירש"י עה"פ. וראה ב"ר פ"א, ד. ויק"ר פל"ו, ד.

40) והוא בדוגמת "אקדמי' טעניתי'" דהיצה"ר (זח"א קעט, ב. ראה קה"ר עה"פ (ד, יג) טוב ילד מסכן וגו'. וראה שו"ע אדמוה"ז סוס"ד מהדו"ת).

ו. עפ"ז מובן דיוק הלשון "כח מעשיו הגיד לעמו גו'":

בכדי להסיר טענת ותלונות או"ה אינה מספיקה הידיעה שב"מעשיו וגו'" בלבד, כי אדרבה, זוהי יסוד טענתן: מכיון שעניינים הגשמיים הם "מעשיו" של הקב"ה, הרי "לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים"; כ"א הפירוש*" ש"כח — (והכוונה התכלית — שהם הפנימיות והכח של) — מעשיו הגיד לעמו": ומדייק "הגיד" (ולא אמר וכיו"ב) — הקב"ה "הגיד" והמשיך ו' ומסר לעמו את הפנימיות — ה"כח" — שב"מעשיו", והיינו שע"י עבודת בנ"י יהפכו ה"מעשיו" לקדושה ("לתת להם נחלת גוים"), וכנ"ל.

ז. ע"פ הנ"ל מובנת שפיר ג"כ האריכות שבקושיית רש"י: "לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מה-

חודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל ומה טעם פתח בבראשית" — הנראית ככפל לשון: והול"ל "התחיל התורה בבראשית ולא בהחודש הזה לכם משום כו'".

אלא כוונתו של רש"י להדגיש ול-האריך שנעשה העולם ע"י הקב"ה בטבעיות שלו השייך לכאורה לאו"ה (אלא שתכלית ועיקר הכל הוא ענין התומ"צ — השייך רק לישראל — "מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל"), דוקא באופן שיהי' צורך ב(עבודה ו)כיבוש וביטול קושיא דהעולם ואו"ה: "לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם כו'".

ומתרץ ומבטל הקושיא — שאדרבא התורה (שהיא ה"כח" ותכלית "מעשיו") מתחילה (ועיקר תכליתה) לבטל ההעלם שב"מעשיו" על ה"כח" שבהם, לכן התחיל בזה, להגיד ולהמשיך ולגלות ה"כח" והתכלית — ה"כח מעשיו גו'", להמשיך אלקות בענינים גשמיים.

(משיחת ש"פ בראשית תשל"א)

---

*40) ראה או"ת להה"מ עה"פ (עב, ג). לקו"א סצ"ד.

41) כמרז"ל "שמושכין לבו של אדם כאגודה" (שבת פג, א. ועד"ז חגיגה יד, א. יומא עה, א).